

Sbor pro školní film

Film se jako reprezentant divoké a nespoutané modernity dostával již od samého svého počátku do zorného pole přísných dohlížitelů na správný a mravní vývoj dětí a mládeže. Do filmu byly zprvu vkládány velké naděje — měl překlenout sociální bariéry a zdemokratizovat přístup širokých vrstev ke vzdělání a vysoké kultuře. Film měl také zrušit obtíže dané geografickou vzdáleností a do každého lidského sídla přinést obrazy z dalekých míst, stejně jako vystoupení předních světových herců či tanečníků. První nadšení a naděje vystřídal ovšem zděšení z nedisciplinovanosti filmu i jeho publika.¹⁾ Namísto plošného odmítnutí nového média zvítězila snaha tento výkřik modernity usměrnit a řádně zdisciplinovat. Než mohl film vychovávat a kultivovat široké vrstvy, především školní mládež, bylo nutno vychovat a zkultivovat samotný film. V dobových periodikách byly bouřlivě diskutovány otázky kolem přítomnosti dětí na večerních filmových představeních či kolem povinnosti kinomajitelů pořádat speciální školní projekce, stejně jako spo-

ry o kompetence v oblasti mravního dohledu nad filmem pro děti a mládež. Množství regulí a nařízení nám dnes ukazuje na problematičnost celé situace a obtížné hledání společné řeči.²⁾

Postupné ukotvení filmu v síti oficiálních institucí pečujících o výchovu školní mládeže zapadá do širšího proudu snah různých osobností a osvětových spolků, které měly vést ke zkulturnění celé kinematografie.³⁾ Základnou všech snah na poli kulturního a osvětového filmu pro mládež až do vzniku státní instituce pod Ministerstvem školství a národní osvěty byl Masarykův lidovýchovný ústav. Ten kooperoval především s Československou společností pro vědeckou kinematografii a se Státním diapozitivovým a filmovým ústavem.⁴⁾

Ministerstvo školství a národní osvěty učinilo první krok směrem k uchopení školních filmových představení do rukou československého státu, když vydalo dne 24. září 1920 výnos o péči okresních a městských osvětových sborů o kinematografická představení pro mládež. Kinemato-

- 1) Karel Scheinpflug, Kinematograf vychovatelem. *Film a doba* 34, 1988, č. 2, s. 94–95 (původně otištěno v časopisu Květy 1904, č. 6, s. 839–844). Více také viz Petra Hanáková, Raný film mezi výchovou a pokusem. In: Petra Hanáková – Libuše Hečzková – Eva Kalivodová (eds.), *V bludném kruhu*. Praha: Slon 2006, s. 171–192.
- 2) Více viz Ivan Klimeš, Děti v brlohu. Boj proti kinematografům — bojem o dítě! In: Petra Hanáková – Libuše Hečzková – Eva Kalivodová (eds.), *V bludném kruhu*. Praha: Slon 2006, s. 193–236.
- 3) Lucie Česálková, *Film před tabulí. Idea školního filmu v prvorepublikovém Československu*. Disertační práce. Brno: FF MU 2009, s. 8.
- 4) Činnosti Masarykova lidovýchovného ústavu je věnována celá čtvrtá kapitola disertační práce Lucie Česálkové, viz Lucie Česálková, c. d., s. 109–151.

grafičtí referenti při osvětovém sboru měli dohlížet nad lidovýchovnou funkcí kin a podávat o tom ministestvu pravidelné zprávy.⁵⁾

Roku 1933 byly přijaty nové učební osnovy. Jejich větší důraz na přírodovědné a technické předměty i na nové metody vyučování v sobě v podstatě implikoval i potřebu nových učebních pomůcek — diapositivů a filmového pásu. Amatérští filmoví nadšenci z řad učitelů začali postupně zavádět film do svých škol. Ministerstvo však brzdilo tyto aktivity do doby, než se dospěje k dohodě na jednotném postupu a než se vyřeší táhlý spor o to, zda je vhodnější 9,5mm formát prosazovaný firmou Pathé, anebo rozšířenější 16mm formát prosazovaný většinou pedagogů i školních filmových průkopníků.⁶⁾

Roku 1935 inicioval Masarykův lidovýchovný ústav ve svém memorandu zřízení poradního sboru pro školní kinematografii i aprobační komisi ke schvalování filmů vhodných pro potřeby škol. Během ankety, která proběhla na jaře roku 1936, byly řešeny organizační záležitosti školní kinematografie a spor mezi soupeřícími filmovými formáty byl rozřešen ve prospěch 16mm filmu.⁷⁾

Dne 3. listopadu 1936 vydalo Ministerstvo školství a národní osvěty výnos č. 145.865/36-I/1 „o schvalování a užívání světelných obrazů, zejména školních filmů, jako učebních pomůcek v národních a středních školách a v učitelských ústavech a v odborných a živnostenských pokračovacích (učňovských) školách“.⁸⁾ Jak ovšem upozorňuje Lucie Česálková, nelze tento krok chápat jako přirozené a definitivní vyvrcholení státních snah na poli školního filmu, ale spíše jako „nezavršené krátkodobé stádium náznaku státního zá-

jmu o projekt školní kinematografie, přerušené politickými okolnostmi Mnichova a následně protektorátu“.⁹⁾

Na základě výnosu Ministerstva školství a národní osvěty se započalo s přípravnými pracemi pro vznik sboru. Byly vyzvány osvětové a výchovné úřady, organizace a korporace, aby navrhly své zástupce. Dne 24. května 1937 proběhla v Nostickém paláci ustavující schůze Sboru pro školní film. Předsedou se stal ministerský rada Bohumil Patka. Na schůzi byl schválen jednací řád a byly zřízeny tři odborné pracovní komise — organizačně-technická, námětová a aprobační. Organizačně-technická komise měla na starosti provádění předpisů o světelných obrazech ve školách, evidenci půjčoven, organizaci instruktážních kurzů a sledování světového vývoje školního filmu s ohledem na jeho použití v československém školství. Námětová komise měla za povinnost přezkoumávat předložené náměty a scénáře školních filmů a iniciovat vznik nových. Aprobační komise pak schvalovala školní filmy domácí i dovezené ze zahraničí pro použití v konkrétních školách. Bez jejího schválení nemohla škola film promítnout.¹⁰⁾

Dne 24. září 1937 proběhla první schůze předsednictva Sboru pro školní film, na které byli jmenováni předsedové jednotlivých pracovních komisí. Organizačně-technickou komisi vedl vrchní školní rada Ing. K. Lorsch, námětovou komisi vrchní odborový rada Josef Šimek a aprobační komisi ministerský rada dr. Josef Kepřta.¹¹⁾

Fakticky ovšem fungovala pouze aprobační komise. Námětová a organizačně-technická komise zasedaly za celou dobu existence jen jednou. Námětová komise zasedala 3. prosince 1937 k pro-

5) Miroslav Němček, *Kapitolky z dějin českého školního filmu*. Praha: Československý filmový ústav 1980, s. 12.

6) Miroslav Němček, c. d., s. 20.

7) Miroslav Němček, c. d., s. 23–24.

8) Miroslav Němček, c. d., s. 24.

9) Lucie Česálková, c. d., s. 192.

10) Národní filmový archiv (NFA), f. Sbor pro školní film (1921) 1937–1940 (1942) (SŠF), inv. č. 7, Soubor dokumentů o ustanovení Sboru pro školní film z roku 1937.

11) NFA, f. SŠF, inv. č. 9, Zápis z schůzí Sboru pro školní film za rok 1937.

jednávání čtyř námětů pro školní filmy.¹²⁾ Organizačně-technická komise zasedala 26. ledna 1940. Na programu měla posouzení projektorů firem Optikotechna a Agfa pro školní použití a dále projednávala možnosti zřízení půjčoven úzkého filmu pro zákazníky z řad škol.¹³⁾

Aprobační komise zasedala pravidelně až do roku 1940. Jejím posledním úkonem bylo zrušení aproby čtyřem pro okupační moc nevhodným snímkům POSLEDNÍ CESTA T. G. M. PRAHOU, HOD RUČNÍM GRANÁTEM, LETECKÝ ÚTOK NA PRAHU a ČESKOSLOVENSKÁ ARMÁDA. Ukončení činnosti Sboru pro školní film spolu se zrušením časopisu Objektív, rozpuštěním Československého červeného kříže, který byl zřizovatelem největší sítě půjčoven, a zabráním zlínských ateliérů znamenalo faktické ukončení dalších aktivit na poli české školní kinematografie.

Jak již bylo řečeno, Sbor pro školní film nebyl institucionálním vyvrcholením kontinuálních procesů směřujících k jasnému vymezení a uchopení fenoménu školního filmu. Jedná se spíše o přechodné a krátkodobé vyústění širších snah o kultivaci kinematografie. Archivní fond Sboru pro školní film také organicky v těchto širších snahách vznikl a byl jimi determinován. Fond je rozdělen do čtyř oddílů označených signaturami I. až IV. Oddíl I. obsahuje priora, tedy různé dokumenty Ministerstva školství a národní osvěty týkající se lidové osvěty a kinematografie, které vznikly ještě před založením Sboru pro školní film. Zde se nachází např. dokumenty upravující organizaci a kompetence kinematografických zpravodajů okresních a městských sborů osvětových, kteří měli dozírat na projekce a dodržování cenzurních opatření.¹⁴⁾ Oddíl II. a III. obsahuje dokumenty z činnosti Sboru pro školní film. Jed-

ná se především o zápisy z porad, seznamy aprobovaných filmů, seznamy členů předsednictva a jednotlivých komisí či odborné články významných osobností z oblasti školního filmu, například Jaroslava Novotného¹⁵⁾, Josefa Plívy¹⁶⁾ a D. A. Vilpa.¹⁷⁾ Pod signaturou IV. jsou pak uloženy další materiály Ministerstva školství a národní osvěty týkající se výchovy a kinematografie obecně, které pocházejí z období po vzniku Sboru pro školní film.

Archivní fond Sboru pro školní film přináší i přes svou torzovitost řadu zajímavých poznatků a je dokladem o existenci instituce, která byla důležitým článkem složité struktury české vzdělávací a výchovné kinematografie.

Petr Hasan

12) NFA, f. SŠF, inv. č. 9, Zápisy ze schůzí Sboru pro školní film za rok 1937.

13) NFA, f. SŠF, inv. č. 12, Zápisy ze schůzí Sboru pro školní film za rok 1940.

14) NFA, f. SŠF, inv. č. 1, Soubor dokumentů Ministerstva školství a národní osvěty týkající se osvěty a školní kinematografie z let 1921–1936.

15) NFA, f. SŠF, inv. č. 17, Články Jaroslava Novotného, odborného učitele pokusné filmové školy ve Zlíně.

16) NFA, f. SŠF, inv. č. 18, Články dr. Josefa Plívy, funkcionáře Sboru pro školní film.

17) NFA, f. SŠF, inv. č. 19, Články D. A. Vilpa.